

บทบรรณาธิการ

ดร.นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ

“เมือง” เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีการเติบโตและขยายตัวในภูมิภาคต่าง ๆ และมนุษย์ก็กลายเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าว วารสารมานุษยวิทยานับนี้จึงรวบรวมบทความเกี่ยวกับการศึกษาสังคมเมือง บทความแรก คือ พัฒนาการทางความคิดในการศึกษาชีวิตคนเมือง โดย ดร.นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ ได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและแนวทางการศึกษาสังคมเมืองตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1870 จนถึงปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจทฤษฎีที่นักวิชาการนำมาอธิบายการเกิดขึ้นของเมืองและวิถีชีวิตของผู้คน ซึ่งสัมพันธ์กับการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการเติบโตของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ประเด็นสำคัญคือ การศึกษาเมืองอยู่ภายใต้ข้อถกเถียงของมาร์กซิสต์ และทฤษฎีชายขอบที่วิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาและการเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน รวมถึงความสัมพันธ์ของคนที่แตกต่างกัน ชัษซ้อน เหลื่อมล้ำ และไม่ลงรอยกัน ทำให้ต้องวิเคราะห์บริบท พัฒนาการ และความเชื่อมโยงของเงื่อนไขหลาย ๆ แบบ ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

บทความของ ผศ.ดร.พิเชฐ สายพันธ์ เรื่อง การศึกษาชีวิตทางสังคมและชาติพันธุ์วรรณาในบริบทเมือง อธิบายว่านักมานุษยวิทยาเริ่มต้นศึกษาชีวิตคนเมืองในฐานะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่มีการสร้างอัตลักษณ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ เช่น กลุ่มแรงงานรับจ้าง กลุ่มผู้อพยพ กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น นักมานุษยวิทยาจะให้ความสนใจกับวัฒนธรรมความยากจน และรายละเอียดของประสบการณ์ชีวิตของบุคคล เพื่ออธิบายว่าคนจนเมืองต่อสู้ดิ้นรนเอาตัวรอดในเมืองอย่างไร ปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาสนใจศึกษา

วัฒนธรรมย่อยของคนเมืองหลายประเภท เช่น วัยรุ่น และคนไร้บ้าน เป็นต้น บทความของ ผศ.ดร.กนกวรรณ ธารวรรณ เรื่อง ความเป็นเพศในสังคมเมืองกรุงเทพ อธิบายให้เห็นการศึกษาเมืองในมิติเพศภาวะ โดยกล่าวถึงสิทธิการใช้ชีวิตในเมืองของผู้หญิง เลสเบี้ยน เกย์ กะเทย และผู้ขายบริการทางเพศ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการสร้างอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตัวเอง คนกลุ่มนี้พยายามต่อรองกับการใช้ชีวิตในเมืองภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจและการแสวงหาอิสรภาพ และท้าทายบรรทัดฐานของรักต่างเพศ

บทความของ รศ.ดร.ปรีดี พิศภูมิวิถิ เรื่องพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ขึ้นนอกสมัยรัชกาลที่ 4 การใช้งานและความเปลี่ยนแปลง อธิบายให้เห็นประวัติศาสตร์ของการกลายเป็นเมืองของกรุงเทพฯ โดยชี้ว่าการขยายตัวของผู้คนคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้เมืองเติบโต รวมทั้งการเปิดประเทศเพื่อติดต่อกับการค้ากับชาวตะวันตก ทำให้เกิดการเข้ามาตั้งกิจการของชาวต่างชาติ ทำให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองท่าของการค้าขาย รวมทั้งการสร้างถนนทางทิศเหนือและตะวันออกของพระนคร ทำให้เมืองขยายตัวออกไป บทความของ วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ เรื่องการดิ้นรนของสวนเกษตรในเมือง กรณีศึกษาชาวสวนฝั่งธนบุรี อธิบายให้เห็นการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ในเขตธนบุรี จากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่เพาะปลูกของชาวสวน เปลี่ยนไปสู่การเป็นพื้นที่เพื่อการพาณิชย์และหมู่บ้านจัดสรร ทำให้ชาวสวนต้องปรับตัวโดยใช้ความรู้ด้านการเกษตรที่มีมาแต่เดิมผนวกกับความรู้ทางการค้า เพื่อทำให้ผลผลิตทางการเกษตรกลายเป็นสินค้าที่ต้องการของคนเมืองและทำให้ครอบครัวของตนสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ แต่ในอนาคต ปัญหาของชาวสวนฝั่งธนบุรีควรจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ